

YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

İçindekiler

Çekilin Ordan Softalar	Kılıçzade Hakkı
Öz ile Dil	Cevdet Kudret
İnsanlık Hali	Montaigne
Romalı ve Osmanlı	Montaigne
Doğruluk Kaygusu	Montaigne
Hekimlik Üstüne	Montaigne
Kendimize Acındırma	Montaigne
Yabancıdan Kaçınma	Montaigne
Aşksız Bulvarlar (Şiir)	C. Atuf Kansu
Muhabbet İnsana (Şiir)	Başaran
Romanı Tanımlamak	T. Çavdar
Tutanaklar	Orhan Duru
Köy Enstitüleri	Halil Basutçu
Sevgi Üstüne Yargı (Şiir)	Hayrettin Uysal
Mektup (Hikâye)	Rauf Kutluay
Bir Hokkabazın Günlüğünden	G. B. Fuchs

CİLT: 7
SAYI: 83

N İ S A N
1 9 5 9

SAYIN OKUYUCULAR

YENİ UFUKLAR, her zamandan daha çok, bugün yakın ilginizi bekliyor. Onu çevrenizdeki aydın kafalı arkadaşlarınıza Atatürk devriminin ana ilkelerine bağlı aydınlık bir dergi olarak tanıtip sevdirmenizi diliyoruz.

YENİ UFUKLAR sayısız güçlüklerle rağmen çıkıyor. Kâğıt, basım masraflarının sınırsız artışı bizi de fiat ayarlaması yapmaya zorladı. Bundan böyle derginin dışarıda satış fiatı 125 kuruş olacak. Abonelere 25 kuruşluk bir indirme hakkı tanıyoruz. Bu duruma göre, **YENİ UFUKLAR**'ın abone şartları şöyledir:

Yıllık abone : 12 lira,
Altı aylık abone : 6 lira.

TÜSTAV

A d r e s :

Y E N İ U F U K L A R

P. K. 1034

Galata — İstanbul

Bu sayıyı hazırlıyan:

Vedat Günyol

Y E N İ

U F U K L A R

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURIAN

Çekilin Ordan Softalar

Aşağıdaki yazı, Kılıczade Hakkı'nın bundan kırkbeş yıl önce, sahte din konusunda bir softayla giriştiği bir tartışma dolayısıyla kaleme aldığı SON CEVAP adlı kitaptan alınmıştır. Dr. Abdullah Cevdet'in çıkardığı İQTİHAT adlı dergideki yazılarında Atatürk devrimlerini mutlu bir önseziyle müjdelemiş olan ve bugün hayatta bulunan bu saygı değer yazarın yazısını devrimci Türk aydınlarının mücadele ruhlarına yarım yüzyıl öncesinin ateşini katmak amacıyla buraya koyuyoruz.

Y. U.

BİLGİNLERİN yüzyıllardan beri zalim hükümdarlara karşı, bilimin onuru için silinmez bir leke olan yaltaklanmaları ile halkı ezmeleri, Meşrutiyetle birlikte ortadan kalkacak ve bilginler bilim, erdem ve ilerlemede önyak olmaları sanılmıştı. Oysa ki kırk yıldan beri günah işliyen bir kavmin bir gün içinde tövbe edip doğru yola giremiyeceklerini düşünmeliydik. Gerçekte, pek az kimsece bilinen softaların bilgisizliği ve düzme erdemi Hürriyet devrinin gelmesiyle beraber, bütün öbür çirkin ve iğrenç yaralar gibi hemen açılmış ve herkesce bilinir hale gelmiştir. Bununla beraber, bunca bilgisizlik ve ahlaksızlık içinde yüzen bu zararlı topluluğun hâlâ milleti bir sürü kokmuş ve kühnemiş hükümlerle yönetmek istemelerine şaşmamak elden gelmez. Onun için, düşmanın yerini ve belâ kaynağının neresi olduğunu pek güzel tanımış olan milletin dürüst evlâtları ar-

tık buna bir son vermek için var güçleriyle çalışmaktadırlar. Bundan böyle, softaların halkı uyutmalarına hiç bir şekilde meydan vermiyecekler ve er geç bu işi başaracaklardır. Bereket versin ki Osmanlı ordusunu meydana getiren erler ve subaylar geçen savaş münasebetiyle düşman papazlarının kendi milletleri için nasıl çalıştıklarını ve bizim hoca efendilerin nasıl davrandıklarını pek güzel gördükleri için, onlar tarafından yapılacak her çeşit kötü hareketlere kulak asmiyacaklarına hiç şüphe yoktur. Patrona ve Kabakçı çağları bütün bütün kapanmıştır.

Softalar öteden beri o zararlı varlıklarını ayakta tutabilmek için yaygara yapmayı ve bu yolda, kendileri gibi düşünmez sandıkları kimselere gâvur demeyi usul edinmişlerdir. İşte buna örnek olmak üzere, bir eser yazmış olan Düzeci Hoca Suat Efendi, kitabının eleştirilmesi üzerine, yalnız eleştirilen kısımlar hakkında cevap vermesi gerekirken hiç münasebeti olmadığı halde «alafranga bir zümre, bir hizibi mağribi..» gibi kaba ve aşağılık deyimlerle bizi tahkir ve hiç kimsenin aklına gelmiyen dini bozmakla suçlandırarak bu şekilde o büyük iftiraya sapıyor. Oysa ki biz eleştirmemizde yazarın kendine karşı hep saygılı davrandık. Biz savaş açtıksa erdemin yanından bile geçmemiş bilgisiz softalara savaş açtık. Yok etmek istedikse dini değil, din adına müslümanlık adına ileri sürülen boş inanları yok ettik. Bunu da ömrümüzün en hayırlı işlerinden saymakta direndiğimiz gibi, devamında da kusur işlemiyeceğimize hiç şüphe edilmisin.

İftira etmesini çok iyi bilen efendi hazretleri tarihi bozmakta hayli ustalık gösteriyor ve diyor ki:

«Dini kuran, bize çalışmanın gerekli olduğunu öğretti. O çalışmaya ki: imrendiğimiz Avrupa ve Amerika ancak bununla şimdiki yüksek ve ileri mertebeye varmıştır...»

Gerçekte, Abbasiler ile Endülüs müslümanlarının bilgi ve tekniğe olan yararlıkları yadsınamaz (inkâr edilemez). Ne var ki islâmlık çalışmanın gerekliliğini doğruladı, yoksa yeniden öğretmedi. İnsanlık çok zaman önce bunu biliyordu ve bildiği içindir ki: ticaret ve gemicilik Fenikelilerde, taram ve mimari Mısır, Asur ve Babil hükûmetlerinde, güzel

sanatlar, bilim ve felsefe Yunanlılarda, askerlik Romalılarda en yüksek noktasına varmıştı. İslâm bilgin ve sanatçılarının bu milletlerin bıraktıkları eserlerden faydalandıklarına şüphe yoktur. Ashında bilimsel incelemeler de bunu doğrulamaktadır. Bununla beraber çalışmayı desteklemeyen, hele çalışmaya itelemeyen bir dine sittin sene uyulmıyacağını anlamak için düşünmeye bile ihtiyaç yoktur.

«Türkiye yoksulluk ve miskinliğe batmıştır. Çünkü herkes kimi maşlah, kimi aba ve potur giyiyor, onun için böyle düştüler, böyle gerilediler denilemez.. Avrupa, Amerika büyük servetlere gömülüdür. Çünkü orada herkes başına şapka giyer, yazılarını latin harfleriyle soldan sağa yazarlar, kadınlar açık saçıktır, erkeklerle kol kola bahçelerde gezerler, onun için zengindirler, ilerlediler.. Biz de onlar gibi yapalım ki yükselelim... Hezeyandır.. Olamaz..»

Türkiye'de fikir birliği bulunmadığına birinci kanıt esaslı millî bir kıyafetimiz olmaması, yani herkesin istediğini giyinmesidir. Fikir birliği, eserlerini mutlaka her şeyde gösterir. Onun için bu nokta tavsanmaya gelmez bir noktadır. Müslümanlığın özel kıyafeti olmadığına bakılırsa şapka giyilmesinde hiç bir zarar yoktur. Nitekim şapka ilerlemeyi durdurmaz, fakat fesin ilerleme ve sanatı öldürdüğü yüzde yüzdür. Atalarımızın giydiği kavuklar hiç olmazsa memleketimizde yapılyordu, oysa feslerimiz Avrupadan geliyor. Kendi malımız olmadıktan sonra başlık olarak herhangi bir şapkayı kabul etmeliydik. Hiç olmazsa böylece herkes başına daha süslü ve daha dayanıklı, hele daha faydalı bir başlık koymuş olurdu.. Lâtin harfleriyle kadınların açık olmasının insanlığın ilerlemesinde büyük etkisi olduğunu inkâr edenler düzcesi sersemdirler. Lâtin harfleri ayrı harflerdir, bu harflerin okuma kolaylığındaki mucizesini ancak softalar, ya da onlar gibi eksik ve karanlık düşünenler yadsıyabilirler. Ayrı harflerin faydasını anladıktan sonra lâtin harflerini kabul etmek en doğru harekettir. Çünkü, o harflerin üstünde okumayı kolaylaştırmaya yetili yeni harfler bulmak mümkün değildir. Lâtin harfleri insan düşüncesinin yüzyıllarca süren bir deneyinin sonucudur. Kadınlara ait düşüncelerimizi gerek «İtikadatı Bâtılaya İlâm Harp» adlı ese-

rimizde, gerek İÇTİHAT dergisinde yayınladığımız yazılarda belirtmiştik.

«İçtihat müessesesi Kötü yola sapmıştır. Bu kötülük yüzünden kanı, kalbi bütün duyuları bozuktur. Onun için zevkine uymıyan islâmlığı fazla ve lüzumsuz buluyor idi, şöyle böyle bahanelerle hurafe murafe gibi adlarla kökünden zedelemek, mümkünse yeryüzünden kaldırmak niyetiyle aleyhine savaş açmıştı...»

Bu yazımın başında hoca efendinin attığını söylediğim camurlardan biri de budur. Kaba dilini kendisine bağışlıyorum, ama İÇTİHAT islâmlığa değil, efendi hazretleri gibi karanlık, ters ve kısa düşünen softalara savaş açmıştı ki, islâm tarihinde şimdiye kadar böylesine önemli ve haklı bir savaş açılmamış olduğuna inanıyorum. Çünkü, islâm düşmanları Balkanlarda ya da Avrupa'da değil, burada medreselerde, Diyanet işlerindeki kafalardadır.

Bizce dinlerin en mükemmeli islâm iken onu kaldırıp da yerine Yahudiliği, ya da Hıristiyanlığı mı koyacağız? Biz ileri gitmek istegindeyiz, geri değil... Bununla beraber hiç bir zaman dini kaldırmak fikrinde bulunmadık. Çünkü biliyoruz ki, dinler insanları, hele azgın din softalarını gemlemek için en etkili bir güçtür. Bu gücü nasıl hiçe sayarız...

Şurası kesin olarak bilinmelidir ki islâm âleminin ilerlemesi mutlaka Avrupanın sonsuz bilgi ve tekniği sayesinde mümkün olabilecektir. Müslümanlık kendisini Avrupanın ilerleme seline kaptırmazsa, Sa'd gibi Tehame çöllerinde yıldırımla vurmuş bir kara taş olmaktan kurtulamaz. Islâmın bugün hiç bir şeyi yoktur. Islâm her şeyi kaybetmiştir. Islâm yeniden yaşamak için Avrupaya, hattâ dinsel gerçeklerini öğrenmek için Avrupaya muhtaçtır. Çünkü derin incelemelere dayanılarak yazılmış kitaplar ancak oranın kitaplıklarında bulunabilir. Varlığını unutmuş bir şeyhülislâm, inşaallah, maşaallah ile iş görmek isteyen tembel bir çelebi müsteşar, enfiye çeken ve yere bağdaş kuran bir ders vekili ile dünyaya niçin geldiklerinden habersiz, din imanlarının amacı binlerce oğlan ile huri kızlarına sahip olmak gibi şehvet isteklerinden öteye geçemiyen sallapati bir sürü softa artık bu dinin yüceliğini geri getiremez...

Kadınların örtünmesine gelince, şunu söyleyeyim ki ben ve arkadaşlarım açılmayı çapkınlık için istemiyoruz. Çünkü bunun için örtünmenin kaldırılmasına ihtiyaç olmadığını her gün görüyoruz. İncelemelerimiz bize öğretti ki, örtü kalkarsa kadınlar erkeklerle buluşma hususunda serbest değil, nisbeten esir olacaklardır. Çünkü o zaman her kadının davranışı hallerini gösterecek ve bu sebeple kendisini düzeltme zorunluğunu duyacaktır.

.....

Dinler, âciz insanlığın vicdanında duyduğu boşluğu doldurmak ve ona toplum içindeki yaşayışında bir yön vermek için büyük nebiler tarafından konmuş kutsal yasalardan ibarettir. Nebiler Tanrı tarafından esinlenmişlerdir. Peygamberler insanların en akıllısı ve Hz. Muhammed akıl ve zekâca bunların büyüğüdür. O dâhilerin dâhisidir. Nasıl esinlendiğini kimse hakkıyla bilmez. Fakat yapılmak istenilen bir devrimin eserlerini vücuda getirmek için hacımca değil, daha çok hücrece zengin ve etken bir dimağ ve pek hassas asab yeterken araya ucube kılığında görünen, korkutan, boğaz sıkan, yürek yaran meleklerin sokulmasına hiç lüzum yoktur. Cebrail bizim için bir timsâldir. Fakat, körler için Ekümüssiyer'in tanımlaması gibi kocaman bir papağandır.

İslâm dini, islâmın yükselmesi ve mutluluğu için ahlâka ve sağlığa zararlı olmayan her şeyin ihtiyaca göre değiştirilmesine elverişli ve taraftardır. Çünkü, dinler, şeriâtlar, insanlar için konmuştur, yoksa insanlar bunlar için yaratılmamıştır...

Ahret için on dört yüzyıldan beri söyleniyor. Artık yeter. Bundan sonra dünya için söylensin. Çünkü müslümanlar hayallere değil, gerçeklere muhtaçtırlar.

●
Uzağı düşünmiyen adam, acıyı yanı başında bulur.
Confucius

●
Her şey kaybolda da, yine elde gelecek kahr.

Bovee

Öz İle Dil

Cevdet Kudret

YENİ UFUKLAR'ın 81 inci sayısında, Samim Kocagöz, «Evliya Çelebi» ile «Nasreddin Hoca» hakkındaki görüşlerini anlatmış. Yazıyı ilgiyle okudum. Edebiyat ve folklorumuzun bu ünlü kişileri ne kadar incelense yeridir. Burada, benim üstünde durmak istediğim nokta o değil... Yazının bir yerinde, «öz» ile «dil» konusuna kısaca dokunulup geçilmiş. Aklıma takıldı. Ben yalnız o noktayı ele almak istiyorum. Şöyle demiş Samim Kocagöz:

«... Dil, ne kadar sadeleşirse sadeleşsin, ne kadar güzelleşirse güzelleşsin, bir toplumun edebiyatını, sanatını; edebiyat, sanat yapamaz... Edebiyatta da, dil ile yapılan sanatta da elbette sağlam, bozuk olmayan bir dile ihtiyaç vardır. Ama, dil, sadece bir araçtır. Resimde olsun, edebiyatta olsun, bütün sanatlarda olsun, sanatçı eserine kendi damgasını, içinde yaşadığı toplumun damgasını vurabilen kişidir. Bu damga; duygudur, düşüncedir, hayat görüşü, dünya görüşüdür. Eski deyimle, bir milletin mâşerî vicdanıdır. Bugün, edebiyatımızda aranması gereken çaba, değer, her şeyden önce; öz, açıklık, kendi duygu ve görüşümüz olmalıdır. Öze varabilmek için elbette iyi, işlenmiş, güzel bir dile ihtiyacımız var. Ama roman, hikâye demek, sadece dil demek değildir. Romancı, hikâyeci, DİL yazmaz. Roman, hikâye yazar. Örneğin, bir romanın dili demek, bu romanın içindeki cümle yanlışları, gramer yanlışları, sentaks yanlışları demek değildir. Bir romanın dili, romanın bütünlüğü, kuruluşu, sürükleyiciliğidir. Yazarın roman denilen bir kuruluş içinde demek istediğini anlatabilmesidir. Zaten diyeceğini

anlatamıyan bir yazar, başarısız bir eser ortaya koymuştur. İşte o zaman o yazarın dili üzerinde durmak gerekir. Kör kör parmağım gözüne yanlışlar bir yana, bazı eleştirmecilerimizin bir romanı, bir hikâyeyi eleştirirken, yazarın, bazı dalgınlıklarının, dikkatsizliklerinin — hattâ bilgisizliğinin diyelim — üstünde durmalarını her zaman yadırgarım. Böyle, şu kelime yerinde değil, bu kelimenin eki yanlış gibi eleştirme olmaz. Bu çeşit dikkatsizliğini, yanlışlarını yazarın, kitabı basılmadan önce, Frengistan'da, yayımevlerinin uzmanlarını düzeltirler.»

Duralım bu görüşler üzerinde.

Yukardaki sözlerin kimi yerlerini iyi anlayamadım. İlk onlar üzerinde duracağım:

a) «... Roman, hikâye demek, sadece dil demek değildir. Romancı, hikâyeci, DİL yazmaz. Roman, hikâye yazar.»

Evet, romancı «dil yazmaz» ama, «dille yazar». Samim Kocagöz, dili, «sadece bir araç» olarak görüyor. Bu noktaya aşağıda ayrıca dokunacağım.

b) «... Bir romanın dili demek, bu romanın içinde cümle yanlışları, gramer yanlışları, sentaks yanlışları demek değildir.»

Ya ne demektir?... Gerçi, yazar, bir aşağıdaki cümlede bunun ne demek olduğunu anlatıyor:

«Bir romanın dili, romanın bütünlüğü, kuruluşu, sürükleyiciliğidir. Yazarın roman denilen bir kuruluş içinde demek istediğini anlatabilmesidir.»

«Cümle yanlışları, gramer yanlışları, sentaks yanlışları» ile yüklü bir romanda, romancı, «demek istediğini» nasıl anlatabilir?... Sonra, «romanın bütünlüğü, kuruluşu» başka şey, «dili» başka şeydir. Samim Kocagöz, ikisini birbirine karıştırıyor gibi geldi bana.

c) «Zaten diyeceğini anlatamıyan bir yazar, başarısız bir eser ortaya koymuştur. İşte o zaman o yazarın dili üzerinde durmak gerekir.»

Eğer yanlış anlamıyorsam, sayın Kocagöz, yalnız kötü eserlerin dili üzerinde durmak; iyi eserlerde rastlanabilecek dil bozukluklarına ise aldırmamak gerektiğini öğütüyor. Bu

öğüde uymaktansa, söyleneni yanlış anlamış olmayı dilerim... Eserin dilinde bir takım bozukluklar varsa, «başarı» sı da tam değildir zaten. Hangi yazıda olursa olsun, dil yanlışını görmezlikten gelemem. Aklım takılıverir o noktaya. Bir zamanların en ünlü şiiri **Han Duvarları**'nda:

Ne zaman yolda bir han rastlasam irkilirim

mısrasını okuyunca elbette irkilirim. «Han rastlasam» denir mi?... Yahya Kemal büyük şairdir diye,

Vardılar çıkırığı yok bir kuyuya

mısrasına niçin takılmıyalım? «Çıkırığı yok kuyu», «çıkırığı var kuyu» olur mu? Türkçede «çıkırıksız kuyu», «çıkırlıklı kuyu» denir.

ç) «Kör kör parmağım gözüne yanlışlar bir yana, bazı eleştirmecilerimizin bir romanı, bir hikâyeyi eleştirirken, yazarın bazı dalgınlıklarının, dikkatsizliklerinin — hattâ bilgisizliğinin diyelim — üstünde durmalarını her zaman yadırgarım. Böyle, şu kelime yerinde değil, bu kelimenin eki yanlış gibi eleştirme olmaz.»

(Yazar, son Dil Kurumu armağanına katılan eserler için Vedat Günyol ile Memet Fuat'ın yazdıkları eleştirmelere dokunmak istiyor gibi geldi bana.)

Bir sanatçının «dalgınlığı», «dikkatsizliği» ne demek? Dikkatini yarattığı eser üzerinde toplamıyacak da nerede tophıyacak. Buna, yazarın «dalgınlığı, dikkatsizliği» değil, sanatına karşı «saygısızlığı» demek daha yerinde olur sanıyorum. Hele, «bilgisizliği» sözüne diyecek lâf bulamıyorum. «Bilgisizlik» de mazeret olur mu? Gerçek sanatçı, ne yaptığını bilen kişidir.

d) «Bu çeşit dikkatsizliğini, yanlışlarını yazarın, kitabı basılmadan önce, Frengiztan'da, yayımevlerinin uzmanları düzeltirler.»

Benim bildiğim, Frengistan'da, yayımevlerinin uzmanları sadece teknik eserlerin dili üzerinde dururlar. Sanat eserlerine gelince... Onu bütün sorumluluğunu sanatçı kendisi yüklenir. Düşünün bir kere... Eserinizi yazıp gönderiyorsu-

nuz; bir de bakıyorsunuz ki, sizin yazdığınızdan bambaşka bir kitap çıkıyor ortaya... Hangi sanatçı katlanır buna? Ya bile bile bir takım değişiklikler yaptınızsa?... Söz gelişi, Ataç'ın **bugün** diye yazdığı kelimeyi yayımevinin uzmanı **bugün** diye düzeltiyor. Olur mu öyle şey?... Ya bir başka «uzman» da, bütün devrik cümleleri doğrultmağa kalkırsa?... Diyelim: «**Kanmayın siz onların dediklerine, arayın balınızı, kaçın onlardan da beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin.**» (Okuruma Mektuplar, 1958, s. 85) sözünü alıyor; «Siz onların dediklerine kanmayın, balınızı arayın, onlardan kaçın da beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin.» kılığına sokuyor... Ataç katlanır mı buna?...

Yazıdaki önemli bir çelşimeye de dokunmak istiyorum:

Samim Kocagöz, bir yandan, cümle, gramer ve sentaks yanlışlarına aldırmmamak; yazarın dalgınlıklarının, dikkatsizliklerinin, hattâ bilgisizliğinin üstünde durmamak; kelimelelerin yerli yerinde olmamasını ve eklerin yanlış kullanılması-nı eleştirmemek gerektiğini söylerken; bir yandan da şöyle diyor:

«Edebiyatda da, dil ile yapılan sanatta da, elbette sağlam, bozuk olmıyan bir dile ihtiyaç vardır.»

«Öze varabilmek için elbette iyi, işlenmiş, güzel bir dile ihtiyacımız var.»

Bunları böylece belirttikten sonra, asıl konuya girelim.

Sayın Kocagöz, dili «sadece bir araç» olarak görüyor ve sanat eserinde en önemli şeyin «duygu, düşünce, hayat görüşü, dünya görüşü» olduğunu söylüyor; «bugün, edebiyatımızda aranması gereken çaba, değer, her şeyden önce; öz, açıklık, kendi duygu ve görüşümüz olmalıdır» diyor.

İş dönüp dolaşıyor, gene «öz ile biçim» meselesine gelip dayanıyor.

Bir eserin sanat değeri kazanması, sadece «duygu, düşünce, hayat görüşü, dünya görüşü» ile mümkün olsaydı, Mehmet Emin Yurdakul'un en büyük Türk şairi sayılması gerekirdi. Öyle ya! Rahmetlinin bütün kaygısı, eserine «içinde yaşadığı toplumun damgasını vurabilmek» ti... Eğer sadece öz yeter olsaydı, bir eserin aslı ile çevirisi arasında da hiç bir fark bulunmaması gerekirdi. Demek oluyor ki, Samim Koca-

göz'ün iddia ettiği gibi, «dil, sadece bir araç» değildir. Üstünde durulmasını yadırgadığı, «cümle yanlışları, gramer yanlışları, sentaks yanlışları», «dalgınlık, dikkatsizlik, bilgisizlik», «yerinde kullanılmıyan kelimeler, yanlış ekler» ile öze varılamaz. Öz ile dil arasındaki kaynaşmayı Yahya Kemal şöyle anlatır:

«Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak, onu çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki, mısra gûya hissin ta kendisi imiş gibi karie samimî bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum.» (Yedigün, 1935, No. 122).

Duygu, düşünce... O herkeste var. Sanatçıyı «herkes» ten ayıran şey, duygu ile düşünceyi «dil haline getirinceye kadar yoğurmak», «madde haline sokmak», sözü duygu ve düşüncenin «ta kendisi imiş gibi» göstermek gücüdür...

«Her şeyden önce öz» neye yarar? İyi anlatılmadıktan sonra!... Cenap Şahabettin'in dediği gibi, «Devamlı bir hüsn-i kabule mazhar olmak için fikirler de insanlar gibi iyi giyinmiş olmalıdır.» (Serseri Fikirler: Servetifünün, 1925, No. 1486). «Âdi fikre sarfedilmiş güzel ifadeden ziyade, âdi ifade içinde gördüğüm güzel fikre acırım.» (Serseri Fikirler: Servetifünün, 1925, No 1523).

Bütün büyük adamlar orta sınıflardan çıkar.

Emerson

Hiç kimse taklit yoluyla büyük adam olamaz.

Samuel Johnson

Yalnız büyük adamların büyük kusurları olur.

La Rochefoucauld

Bir takım adamlar, omuzlarımızda taşıdığımız için büyüktürler. Yere atıverdik mi küçülüp giderler.

Montandré

Bazı adamlar, biz diz çökmüş olduğumuz için büyüktürler. Kalkalım artık ayağa!

Striner

İnsanlık Hali

Aşağıdaki altı deneme, Sabahattin Eyüboğlu'nun *MON-TAIGNE*'den dilimize son çevirdiği denemelerdir. Bunların başka dergilerce beğenilip alındığı takdirde, Yeni Ufuklar adının unutulmamasını önemle rica ederiz.

Y. U.

BENİM işim gücüm kendimi incelemek: yapacak başka işim de yok zaten. Bakıyorum da, öyle saçma, öyle çürük taraflarım var ki söylemeğe zor dilim varıyor. Sağlam, oturaklı neyim var? Her an yalpalayıp düşebilirim. Gözlerim bir şöyle görüyor, bir böyle. Açken başka adamım sanki, yemekten sonra başka. Keyfim yerindeyse, hava da güzelse, kötü kişi değilim: ama bir nasır canımı yakmaya görsün, asık suratlı, aksi, yanına yaklaşılmaz bir adam olurum. Aynı atın yürüyüşü bir rahat gelir bana, bir rahatsız; aynı yolu bir uzun bulurum, bir kısa; aynı biçim bir hoşuma gider, bir zıddıma. Bir gün her işe yatkınım, bir başka gün hiç bir şey elimden gelmez. Bugün sevindiğim şeye yarın üzülebilirim. İçimde durmadan değişen, ele avuca sığmayan bir sürti duygu. Kara kara düşünceler, derken bir öfke; ağlamaklı bir haldeyken, birdenbire taşkın bir sevinç. Kitapları karıştırırken bakarım, dün içinde türlü güzellikler bulduğum, okudukca coştüğüm bir yer bugün birşey demez olmuş bana: eviririm, çeviririm, orasını burasını okurum, nafile: o sayfalar boşalmış, yabancılaşmıştır artık benim için.

Kendi yazılarımda bile her zaman, ilk duyduğum düşündüğüm şeyleri bulamam. Burada ne demek istemişim acaba derim; değiştiririm çok defa ve kaybettiğim ilk anlamın yerine ondan değersiz bir yenisini koyduğum olur. Aynı yolda bir gider bir gelirim: düşüncem her zaman ileri götürüyor beni; bir o yana, bir bu yana yalpalıyor, gelişi güzel:

..... velut minuta magno

Deprensa navis in mari vesaniente vento (1).

Çok defa başıma gelmiştir: oyun olsun diye kendi düşüncemin tam tersini savunayım derken kafamla o tarafa öylesine kendimi vermiş, bağlanmışımdır ki, kendi düşüncemi yersiz bulmaya başlayıp bırakmışımdır. Eğildiğim yere sürükleniveriyorum: ağırlığım beni ondan yana düşürüyormuş gibi.

Kendi içine bakan herkes de bunları söyleyebilir, aşağı yukarı. Kürsüde konuşanlar bilir: konuşurken duydukları heyecan onları inanmadıkları şeye inandırır. Soğuk kanlı, sakin zamanınızda hiç de bağlı olmadığımız bir düşünceyi öfkeli anılarımızda nasıl benimser, ne candan, ne taşkınca savunuruz. Bir avukata dâvanızı anlatın sadece: size şüpheli, kararsız lâflar eder: bakarsınız ki bu adam sizin hakkınızı da savunabilir, karşı tarafın da. Ama bol para verin, dâvanıza bir tutulsun, sizi kazandırmak istesin: bakın o zaman aklı da, bilgisi de nasıl sizden yana olur, hem de ne coşkunlukla. Kafasında birdenbire doğrunun şimşegi çıkmış, yepyeni bir ışıkla aydınlanmış, dâvanıza gerçekten inanmış, bağlanmışır. Öyleleri vardır ki, dostları arasında, serbestce düşünürken, kullarını kırpratmayan bir düşünce uğruna, mahkemede, yargıcın sertliğine içerliyerek, inada kapılarak, yahut da şöhretlerini kaybetmek korkusuyla ateş alev kesilirler.

Kitap II, bölüm XII

(1) Azgın fırtınanın denizde yakaladağı hafif bir tekne gibi. (Catullus)

İnsan kendi mutluluğunun yapıcısıdır.

Thoreau

Dürüstlük en iyi siyasettir.

Cervantes

Romalı ve Osmanlı Büyüklüğü

MARCUS Antonius dermiş ki: Romalıların büyüklüğü almaktan çok vermekte kendini gösterir. Antiokus bütün Mısırı almış, Kıbrıs'ı, daha bir çok yerleri de almak üzere imiş. Zaferden zafere koştuğu sırada, Popilius, Senatonun elçisi olarak kendisine gelmiş. Getirdiği mektupları okumazdan önce elini sıkamıyacağını söylemiş. Kırallık, mektupları okumuş, düşünüyüm, demiş. Popilius bir değnekle kırallık çevresine bir daire çizmiş: Senatoya götüreceğim cevabı vermeden bu çemberden dışarı çıkma yok, demiş. Antiokus bu sert buyruk karşısında afallamış, biraz düşündükten sonra: Senatonun dediğini yapacağım, demiş. Bunun üzerine Popilius kendisini Roma milletinin dostu diye selâmlamış. Böylece, kâğıt üzerine çizilmiş birkaç harf Antiokus'a koca bir kırallık ve kazanmak üzere olduğu zaferleri bir anda bıraktırıvermiş. Hemen elçilerini Senato'ya yollayıp aldığı buyruğa ölümünüzün tanrıların sözüymüş gibi uyacağını bildirmiş.

Augustos savaşarak aldığı bütün toprakları sahiplerine geri vermiş, ya da yabancılara bağışlamış.

Tacitus, İngiltere kırallı Cogidimus'dan söz ederken Roma'nın bu yüce kudreti üstünde durur: Romalılar, der, eskidenberi, yendikleri kıralları tahtlarında bırakıp buyrukları altına alırlar, böylece kendilerine kıralları hizmet ettirmiş olurlar.

Türklerin padişahı Süleyman da Macar kırallığına ettiği cömertliği her halde aynı düşünceyle etmiştir. Kendisi öyle demezmiş de: bunca ülke, bunca kudret bana çok geliyor, bezdim artık, dermiş.

Kitap II, bölüm XXIV

Doğruluk Kaygusu

DÜŞÜNCE çatışmaları beni ne kırar, ne yıldırır, sadece dürtükler, kafamı çalıştırır. Eleştirilmekten kaçırız: oysa ki bunu kendiliğimizden istememiz, gelin, bizi eleştirin dememiz gerekir: Hele eleştirme bir ders gibi değil de bir karşılıklı konuşma gibi olursa. Biri çıkıp bizim düşüncemizin tersini söyledi mi, onun doğru söyleyip söylemediğine değil, doğru yanlış, kendi düşüncemizi savunmaya bakarız. Bizi düzeltmek isteyen kollarımızı açacak yerde, yumruklarımızı sıkıyoruz. Ama ben dostlarımın bana sert davranmasını istiyorum: Sen bir budalasın, saçmalıyorsun, desinler bana. Ben, dostlar arasında açık, yiğitçe konuşulmasını isterim: dostların düşünceleri neyse sözleri de o olmalı. Kulaklarımızı öyle sert, öyle kaba birer kulak yapalım ki, salon konuşmalarının yumuşak seslerini duymaz olsunlar. Ben, bir araya gelen insanların, sertçe, erkekçe konuşmalarını isterim. Dostlar arasındaki bağlar sert, yırtıcı olmalı: nasıl ki aşk da ısır-malar, kanatmalar ister.

Dostluk kavgacı olmadı mı, sağlam ve cömert de değildir. Nazik, yapmacık bir hava, birbirini kırma korkusu dostluğa rahat nefes aldırılmaz:

Neque enim disputari sine reprehensione potest (1).

Bana çatıldığı zaman öfkem değil dikkatim uyanır: Bana çatandan bir şeyler öğrenmeğe can atarım. Doğruyu bulmak her iki tarafın ortak kaygusu olmalı. İnsan öfkeli mi düşünemez olur; aklından önce sinirleri işler. Tartışmalar da bahis tutuşmak hiç de faydasız değildir. Doğrudan ayrıl-

(1) Çatışmadan tartışılmaz. (Cicero)

dık mı, elle tutulur bir şeyler kaybetmeliyiz. Yıl sonunda uşağım demeli ki bana: Bilgisizlik ve inatçılık yüzünden bu yıl yirmi bahiste 100 lira kaybettiniz.

Doğruyu hangi elde görsem sevinçle karşılar; uzaktan kokusunu alır almaz silâhlarımı atar, teslim olurum. Fazla yukardan ve insafsız olmadıkça yazılarıma çatılmasını hoş görmüş, çok defa karşımdakini kırmamak için yazılarıma yazdıklarına istenen şekli verdiğim olmuştur. Zararına da olsa eleştirmeciye uysal davranmalıyım ki beni her zaman serbestçe uyarsın, kendimi düzeltmeme yardım etsin. Doğrusu çağdaşlarımı böyle bir işten yana çekmek kolay değil. Düzeltmek herkesin ağırına gittiği için kimse kimseyi düzeltmeğe cesaret edemiyor. Düşüncesini saklıyarak konuşuyor çokları.

Kitap III, bölüm VIII

Hekimlik Üstüne

Yİ iken de, hasta iken de canımın istediğini yapmışımdır her zaman. İçimden gelen isteklere büyük bir güvenim vardır. Acıyı acıyla gidermeyi sevmem. Hele insanı hastalıktan daha fazla rahatsız eden ilaçlardan nefret ederim. Karınız ağrıyor diye kendinizi istiridye yemek keyfinden yoksun ettiniz mi, derdiniz birken iki olmuş demektir. Hastalıktan çektiğiniz yetmiyormuş gibi bir de perhizden çekersiniz. İlaçlarda nasıl olsa aldanıyoruz madem, bari ağzımızın tadıyla aldanalım. Herkes bunun tersini yapıyor: Kendine zor gelen neyse faydayı onda görüyor: Kolay devadan çekiniyor. Canımın çektiği yiyecekler çok defa mideme en az dokunan şeyler olmuştur: İştahım midemle kendiliğinden uyur. Genç iken biberli, baharlı şeyler hoşuma giderdi. Yaşlanınca mideme dokunur ve hoşuma da gitmez oldular: Şarap hastalara iyi gelmez: Hasta oldum mu en tiksindiğim şey de şarap olur. Zorla, istemeye istemeye yaptığım her şey do-

kunur bana; seve seve, istahla yaptığım hiç bir şeyden de zarar görmem. Hoşuma giden bir şeyin bana dokunduğunu bilmiyorum. Onun için, hekimlerin dediklerini her zaman keyfimden yana çevrimiştir, hem de alabildiğine...

En büyük dertler çok defa tabiata uyacak yerde kendi uydurduğumuz çarelerden gelir. İspanyolların bir sözü türlü yönlerden hoşuma gider: Defienda me Dios de mi (Allah beni kendimden korusun). Hasta iken beni üzen şey canımın istediğini yapamamak değil, canımın bir şey istemez oluşudur. Keşke bir şey istese de yapsam: hekimler zor durdurur beni. Sağken bütün kaygum da umutlu, istekli olmaktır. Uyuşuk, isteksiz olmak ne acıklı bir şeydir.

Hekimlik bilgisi son sözünü söylemiş değil ki bizim ağız açmaya hakkımız olmasın. Bu bilgi iklimlere, aylara, Farnel'e ve Escal'e göre değişiyor. Hekiminiz uykuyu, şarabı ve eti sizin için zararlı görüyorsa üzülmeyin: Ben size onun gibi düşünmeyen bir başka hekim bulurum. Hekimlerin düşünceleri bin bir kalıba girecek kadar değişiktir. Bir zavallı hasta bilirim: İyileşeceğim diye aylarca susuzluktan yandı, tutuştu; sonra bir hekim kendisine su içmemenin zararlı olduğunu söyledi. Neye yaradı çektikleri? Geçenlerde bir hekim çok sıkı perhizlerden sonra böbrek taşından öldü. Meslekdaşlarının dediğine göre bu perhiz onu kurutmuş, tüketmiş ve taşın büsbütün azmasına sebep olmuş.

Kitap III, bölüm XIII

İnşallah bütün ömrümce, ünvanların en büyüğü saydığım «Namuslu adam» ünvanını yitirmeyecek kadar erdemli kalırım.

Washington

Olgunlaşmış bir düşüncenin gücünü hiç bir ordu yenemez.

Victor Hugo

Kendimize Acındırma

KENDİMİ kaptırmamaya çalıştığım çocukça, yakışksız bir huyumuz vardır: Dertlerimizle dostlarımızı acındırmak, kendimize vah vah dedirtmek. Başımıza gelenleri büyütür, şişirir, karşımızdakini ağlatmak isteriz, nerdeyse. Başkalarını kendi dertleri karşısında soğukkanlı gördük mü överiz, ama bu soğukkanlılığı bizim dertlerimize karşı gösterdiler mi danılır, kızarız. Dertlerimizi anlamaları yetmez, yanıp yakınmalarını isteriz. Oysa ki insan sevincini büyüterek anlatmalı, üzüntüsünü kısarak. Kendine yok yere acındıran, gerçekten dertli olunca acınmamayı hak eder. Durmadan vahlanana kimse vahlanmaz olur. Kendini canlı iken ölü göstereni, ölü iken canlı görebilir herkes. Öylelerini gördüm ki, eş, dost kendilerini gürbüz, keyifli görecekt diye ödleri kopar, iyileşmiş sanılmamak için gülmelerini tutarlardı. Sağlık, kimseyi acındırmadığı için, nefret ettikleri bir şey oluyordu. İşin tuhafı, bu gördüklerim kadın da değildi.

Kitap III, bölüm IX

Yabancıdan Kaçınma

BİZİM Fransızların bir huyu var: Kendi bildiklerine benzemeyen bir yaşayış, bir hal gördüler mi şaşırır, ürkerler. Bunda o kadar ileri giderler ki Fransız olmaktan utanacağım gelir. Köylerinden çıktılar mı sudan çıkmış balığa dönecekler nerdeyse. Nereye giderlerse gitsinler kendi adetlerini de beraber götürür, yabancı adetleri kötü görürler. Macaristan'da bir Fransız gördüler mi bayram eder, can ciğer olur ve kafa kafaya verip gördükleri barbarca şeyleri çekiştirmeğe başlarlar. Bir şey Fransız olmadı mı barbardır onlara göre. Üstelik bunlar yabancıları tanıyabilen zeki Fransızlardır. Çoğu bir yere dönmek için gider. Seyahatlerinde içlerine kapanır, her şeyden gocunur, konuşmaz, kimseye açılmazlar: Dünyalarına yabancı bir hava bulaşacak diye ödleri kopar.

Kitap III, bölüm IX

Aşksız Bulvarlar

OLMUYOR böyle, bulvarlar sensiz,
Çekici akşamların gezindiği bulvarlar.
Gözlerini alıyorum kadınların bir yere koyuyorum,
Gene bulamıyorum senin güzel gözlerini.

Olmuyor böyle, bulvarlar sensiz
İçtiğim içkiler tatsız kalabalıklar sessiz,
Sarhoşluğum bile bedavaya gidiyor,
Hani uyuyan başın nerde, boş yastık.

Olmuyor böyle, bulvarlar sensiz,
Hele kar yağarken dolaşmalıydım seninle,
Ne güzel kadın ayakkabıları var vitrinlerde,
Giydiriyorum bir bir senin ayaklarına.

Karla oğuyorum ayaklarını olmuyor olmuyor,
Çıkariyorum ayaklarını yeniden ellerime alıyorum
Avuçlarımda tutuyorum yıkanmış deniz kıyısı gibi,
Ayaklarını ısıtıyorum ellerimde, karlı bulvarlarda.

Ceyhun Atuf Kansu

İnsana Muhabbet

Köyün nasırlı eli, oyunları, nakışları, türküleri gelip doğa'nın el değmemiş köşelerinde durdular. Baktılar: taş üstünde taş yok; baktılar: bir yozluk, bir bırakılmışlık, bir acılık... Eyittiler:

**Kaba döşlü görklü toprak
Anaların anası
Erlik midir insanlık mı
Seni böyle yüzüstü komak
Çağrını duyduk yettik**

**Yumruğu ile taşı un eden
Şehit Ökkeşin oğlu
Bozkırlı Omar yetti
Kavruk çoban yetti
Irgat Osman yetti
Efe Çapar yetti
Sırasında sabana koşulan
Sırasında mermi taşıyan
Dul Iraz'ın kızı
Güzel sesli Gülzar yetti
Oyunlar türküler nakışlar yetti
Nice obadan köyden
Nice oğlanlar kızlar yetti**

**Ve dediler ne güne dururuz:
Ve Kızılçulluda ve Çiftelerde ve Kepirtepede.**

ve Aksuda ve Akpınarda ve Akçadağda ve Beşikdü-
zünde ve Cılavuzda ve Düziçinde ve Diclede ve Erniste
ve Gönende ve Gököyde ve Hasanoglanda ve İvrizde
ve Savaştepede ve Yıldızeline Ömerler ellerine tu dedi:

**Yaman uruldu kazmalar yere
Dört yönden duman kalktı
Ta köylere vardı yankısı
Bir ulu güçle
Kırlar uyandı**

**Yaman uruldu kazmalar yere
Kati taşlar kırıldı
Su gibi aktı ter
Kan oturdu avuçlara
Karanlığın kökü oynadı**

**Yaman uruldu kazmalar yere
Kıraçlarda göğ ekin bitti
Yollar şavkıdı
Yeni bir türkü başladı insanda
Gün iyiye döndü.**

Başaran
Alnımızın Akı'ndan

Romanı Tanımlamak

T. Çavdar

ROMAN üzerinde sık sık konuştuğumuz halde şöyle eksiksiz bir roman tanımına gidenimiz pek yoktur. Güvendiğimiz, yazılarını ilgi ile okuduğumuz eleştirmenler bile bu tanım işine şimdiyedek yanaşmamışlardır. Oysa akla ilk gelen yöntem kuralları tanımın önemini göstermeğe yeterlidir. Böyle bir tanım yapmadan söyleyeceklerimiz her zaman bütünüyle havada kalacaktır. Zaten bugüne dek eleştirmenlerimizden yakınmamız hep yöntemsizlikten ileri gelmiyor muydu? Kişisel tutkularla bazı yargılara varmanın, sonra da bu yargıları yayımlamanın bilimsel eleştirmeye en ufak bir ilgisi yoktur. İşin garibi bilimsel eleştirmenin öncüleri olarak gösterilen kişilerin hemen hepsi de öznel tutkularını dile getirmekten ileri gidememişlerdir. Okuyun bir yıllık yazılarını yığınla karşıt düşünceyi bir arada bulacaksınız. Savunmaları çoğunlukla eskimiş bir yargıya dayanır: Gelişme içersinde bulunan her düşünür elbette ki değişecektir. Ne zaman buna benzer bir yargıyı görsem Ömer Seyfettin'in ünlü Efruz beyi gelir hatırıma. Yanlış bir kanıdır bu. Bilimsel yöneme dayanan hiç bir düşünce öyle yüz seksen derecelik değişimler göstermez. Varsayımlarımızı, sağlam bir yöntemle bulunmuş, gerçeklere dayamadıktan, temel ilkeler için gerekli tanımları yapmadıktan sonra söyleyeceklerimizin bir değeri olmaz.

Son günlerde «roman» eleştirmenlerimizi çok meşgul ediyor. Örneğin Fethi Nacinin Dost dergisindeki yazıları, bu değerli eleştirmenimizin roman üzerinde daha bir önemle durmak istediğini gösterecek anlamdadır. Ne var ki bu eleştirmenimiz de varsayımlarını, değer yargılarını kapsıyacak bir tanıma varamamıştır henüz. Roman kişisini ele alış tarzı, gerekli tanıma varabilmek konusunda yetersizdir. Bunun yanı sıra Kocagöz'ün «Ufuklar» ın Şubat sayısındaki yazısı, roman tanımını yönünden yapacağımız çalışmalara olumlu bir temel olabilecek niteliktedir. F. Nacinin çoğunlukla kararsız

yazılarından daha bir güvenle bizi roman tanımına götürebilir Kocagöz'ün yazısı. Yazının başlığı: Evliya Çelebi ve Nasrettin Hoca'yı düşünürken... Kocagöz önce bir romanı salt dil bakımından ele alıp da yerenlere dokunuyor. Son günlerde bu denli eleştirmeler hayli çoğalmıştır. Bakıyorsunuz istatistik rakamlarını sıralarcasına dil yanlışları ileri sürülerek bir yapıt yerden yere vuruluyor. Haklı Kocagöz, dili bu meselede bir araç gibi ele almak gerekir. Dilin anlatımdaki önemini yadsımak kimsenin aklına gelmez. Fakat bir yapıtı salt dil yönünden incelemek de yanıltır kişiyi. Zaten roman tanımına giderken önce erekle, araç arasındaki farkı belirtmek zorundayız. Romanın ya da öykünün dili diye salt gramer yönünden deyiş de alınamaz. (Bir romanın dili, romanın bütünlüğü, kuruluşu, sürükleyiciliğidir) diyor Kocagöz. Dil üzerinde durup, bir nevi göz boyayıcılığı ile işin kolayına gidenler için her zaman ileri sürülebilecek bir söz. Öte yandan dil ve roman arasındaki derin bağlılığı bu kadar rahatça kesip atmak da işin başka bir yönünden kolayına kaçmaktır. Üzerine varsayımlarımızı güvenle dayayabileceğimiz kavramlara vardıktan sonra dil meselesine zorunlu olarak döneceğiz. Önce de belirttiğimiz gibi dil bizim aracı-mızdır.

Romanı edebiyat tarihinin alışılmış kalıplar halinde önümüze sürdüğü tanımlardan ele almak hatalı olur. Çoğumuzu yanıltan şu Türkçe derslerinin kesin bir sınırla yaydığı roman tanımı değil midir? Kocagöz'ün yazısındaki en önemli nokta da bu kalıplaşmaya dokunduğu satırlardır. Evliya Çelebiyi bir roman yazarı olarak ele almamızı teklif ederken hemen şunları ilâve ediyor Kocagöz: «Alışılmış kalıplar içinde roman arayanlar benim bu düşünceme elbet de katılmazlar. Ama roman, insanı, toplumu, insan ve toplumun psikolojisini anlatmak değil midir? Giderek bu anlatıştan devrin, yaşanan çağın hayat görüşü, davranışı çıkmaz mı?...»

Toplumu anlatmak, bir toplum içersinde kişiyi verebilmek. Yalnız bütün bunları sureli bir gelişim içersinde sunmak... Duruk, daha başka bir deyişle zaman aşaması olmayan bir romanı kolaylıkla kabul edemeyeceğiz.

Önce toplumu, toplum içersindeki kişiyi anlatmak ereği

üzerinde duralım biraz. İçinde yaşadığımız çevrenin her gözlemci tarafından izlenebilecek bir değişimi vardır. Kişioğlu bu değişim içersinde yerini bulur, serüvenini yaşar. Salt tek bir kişiyi ele alıp, onun yaşantısını anlatmaya kalksak bile gene de çevresini, etkilendiği olayları kapsıyan bir toplumu dile getirmiş olacağız. Demek ki anlatılan ne olursa olsun doğrudan doğruya ya da dolanlı olarak, bir zaman aşaması içindeki toplumu yansıtmak zorundayız. Eğer tüme varım yoluyla incelememizi yapmaya çalışırsak ilkçağlardan, zamanımız romanına kadar göreceğimiz ki çevresinden kopmuş bir kişi oğlunu dile getiren roman yoktur. Yazılmış olsa bile günümüze aktarılamamıştır. Gücsüz, köksüz bir yapıt olarak unutulmuştur. Kısacası romanın temel öğelerinden biri kişi ve toplum bağıntısı olmaktadır. Bu ikisini birbirinden ayırmak, bizi roman dışı bazı oyalayıcı çalışmalara götürür. Öte yandan toplumla toplum içersindeki kişiyi anlatırken zorunlu bir gelişmeyi de unutmamamız gerekir.

Basit bir gözlemle bile izlenebilecek ortam, çevre değişiminden bahsetmiştik. Roman yazarı her şeyin dışında bir gözlemci olarak bu sureli değişimi izliyecektir. Salt izlemeyle yetinmiyecek; yüzeyde gördüğü, sezdiği bu gelişmelerin temelden gelen sebeplerini araştırarak, kendince bir takım sebepler de bulacaktır. Davranışlarını duygularıyla uyaran bir yazar için gözlemden araştırıcı durumuna geçiş aslâ söz konusu olamaz. Unutmamalıyız ki duyguların uyarması ile meydana getirilen bir yapıt da kalıcılıktan yoksundur. Özetlersek: toplumu ve bu toplum içindeki kişinin serüvenini, tutkularını, psikolojik eğilimlerini anlatacak roman yazarı; toplum düzünde görülen değişimleri izlediği gibi, bu değişimlerin sebeplerini inceleyen bir araştırıcı güç ve yetkisiyle çalışacaktır. Bu denli bir çabanın sonucunda meydana gelen romanda anlattığı toplumun, bu toplum içindeki kişinin serüvenini ta oluştaki sebepler basamağından yakalayan bir yapıt olacaktır.

Roman tanımındaki ana şartlar bu kadardır. Bu şartları biz, çoğu kere «Öz» kavramı içersinde toplamaktayız. Biçimle ilgili şartlar ise bu özü kavriyan, daha akıcı, sağlam bir anlatım halinde sunulmasını sağlayan öğelerdir. Dil,

romanın yapısı, estetik örüm v.s.. Biçimle ilgili öğeleri romanı tanımlıyan kavramlar gibi kabul edersek, bizi yanıltan, değerlememizde sürekli olarak bireya kaldıran bir kısır döñü içine düşeriz. Kanımızca romanın temel kavramları özdeki öğelerdir. Biçimdeki noksanlar romanı yaralar, fakat yıkmaz. Kesin yıkım özdeki öğelerin eksikliğinden doğar.

Bir toplumun, ya da toplum içindeki kişilerin serüvenini, tutkularını, içsel davranışlarını; toplumun zaman aşaması içersindeki gelişimini; sebepleri göz önünde tutarak okuyucuyu amaca götüren bir yapı içinde, akıcı, sağlam ve arı bir anlatımla veren; ereğе uygun estetik örümü her zaman arıyan bir çabanın sonucu olan yapıt romandır.

Bu duruma göre belirli bir kişisi yok diye herhangi bir romanı suçlayamayız. Ayrıca özde genel bir bütünlüğe varan, fakat parçalı bir biçimde sunulan yapıtları da roman sayabiliriz. Örneğın: Sait Faik'in İstanbul'u anlatan öykülerinin tümü bir roman olarak kabul edilmelidir. Gogol'un «Ölü Canlar» ı da kalıplaşmış, alışageldiğımız bir roman anlayışına uymadığı halde pekâlâ romandır. Fransızcadan aktardığımız şu roman deyimini de maksadımızı kavrayacak bir niteliğе sahip değildir. Bunun yanı sıra Anglo-Saksonların «Novel» deyimini daha bir tanımımıza, günümüz roman anlayışına uygundur. Neyse bu ilerde tartışılacak meseledir.

Yukarda yaptığımız tanıma eksiksiz diyemeyiz. Unsurların incelenmesine yol açabilecek bir ön-tanım gibi ele almak doğru olur bu tanım. Romanı tanımlamak yolundaki çalışmamız, toplumun tarihi ve iktisadî gelişimini izliyen, bilimler felsefesinden güç alan bir araştırma olacaktır. Estetik kaygılarımızı daima bu temeller üzerine dayayacağız. Bilimsel, gerçekçi bir eleştirme derken varsayım, kuram ve yargılarımızı ancak bilimler felsefesinin yardımıyla yapılan bir toplum incelemesine vardırmamız gerektiğini unutmamalıyız. Kavramlar, tanımlar ve varsayımlar üzerine kurulan değer yargısı saygıyla karşılanan bir değerleme olacaktır. Madem ki roman üstüne konuşmak, tartışmak istiyoruz... O halde yöntemimizi, yolumuzu önceden seçip, okuyucunun önüne sermeliyiz ki değerlemelerimiz bir anlam kazansın.

Tutanaklar

Orhan Duru

1 —

... kenti çevreleyen on arşın enindeki surları aşır, izin belgesini ilgililerin dikkatine sunmayır vatandaşlarımızı her türlü yabancı etkidenden koruyan, dışarıdan bir etki komayıp içerden bir tepki çıkarmayan işbu surların yapılmasına ön ayak olan atalarımızın yasalarına saygı göstermeyip ve gene bilerek ve isteyerek izin belgesini saklayıp, izin belgesinden yasalara ve törelere ve geleneklere aykırı çıkarlar umup emniyet kurumlarımızda çalışan görevlileri ve ekgörevlileri sallamayıp onları aldatmaca yoluna gidip anlayamadığımız bir şekilde surların ötesine geçtikten sonra bu yaptıkları yetmiyormuş gibi dilini çıkarıp ve sağ elinin başparmağını işaret ve orta parmağı arasına sokup kolunu uzattıktan sonra sallayıp çok çirkin ve hayasızca bir harekette bulunup yani hepimizin gözü önünde hepimizin öğündüğü on arşın enindeki surlarımızı geçip çöle vardıkta geçmişimizde eş bulunmayan bu gibi çirkin ve aşırı işleri becerip daha bu gibi davranışlarla özgür düşüncenin yüceliğinin hiç bir sur, sınır dinlemeyeceğı yolunda bir benzetme, bir gösteri yapmak istediğı tarafımızdan anlaşılıp bu kutsal varlıklarımızı yıkmak isteyen herifi bizim mahallenin bekçisi getirdi bana surların dışında yakalayır.

Ne yapalım, geçirelim mi boynuna bir ip?

Geçireliim.

Asalım mı?

Asalım.

Sallandıralım mı?

Sallandıralım.

Yağ satarım, bal satarım, ustam öldü ben satarım.

Geldi yargıç oralardan bir yerden altında bir cip. Çok baba bir yargıç. Aldı onlardan sözü kesip:

«İyi ama nasıl çıktın bakayım sen surların dışına?»
«Kapı açıldı, çıktım.» diye cevap verdi suçlu.

2 —

... bu adamı öldürüp öldürmediğimi soruyorsunuz öyle mi sayın yargıçım? Vallahi umurumda bile değil. Bir tane, beş tane ölmüş. Evet öldürmüş olabilirim. Aşağı yukarı var bir yıl, her gün öldürüyorum bir adam. Öldürdüm mü bir adet, tamam. Son zamanlarda alıştım buna. Eskiden nasıl tiryaki idiysem sigaraya. Şimdi de adam öldürmeğe. Bu bir alışkanlık. Evet evet öyle. Siz nasıl her gün mendilinizi pantolonunuzun sağ cebine koyduğunuzu biliyorsanız ve elinizi atınca oradan bir mendil nasıl çıkıyorsa benimki de öyle. Alışkanlık. Elimi atıyorum cebime ve oradan mutlaka bir ölü çıkıyor...

3 —

«... düğmesi ilikli miydi, değil miydi?»

«Değildi»

«Ayakkabıların bağları çözüldü müydü, değil miydi?»

«Değildi.»

«İyi düşün.»

«Değildi, değildi.»

«Peki niçin başladın önüne gelene sövmeğe?»

Ve suçlu anlatmağa başladı birkaç kere korkuyla yutkunduktan sonra:

«Şiir yazardım eskiden, şen, günlük güneşlik şiirler efendim ben. Besteler yapardım çocuklar söylesinler diye. Kendim de iyi idim. Yoktu şimdi olduğu gibi kalbim, midem, karaciğerim ve barsaklarım. Başlamamıştı henüz dişlerim çürümeğe. Trup gibiydim. Çekmişim dedeme yani pehlivan olan dedemin Kâğıthane'de çektiirdiği resmine. Üzülmezdim olur olmaz şeylere. Evet, evet yazardım ben şiirler, yapardım besteler, hey gidi günler hey. En ünlü şiirim şudur, herkes bilir:

Masal masal matitas

Kaynanamın tas

Çukura düşmüş çıkamaz

Pırpır eder uçamaz.

Ya ben yazmıştım bunu. Ve gene yazmıştım ben şunu, şahidimdir herkes ve her yerde hazır ve nâzır olan Tanrı:

Ena mena dosi

Dosi saklambosi

Saklambos saklambos...

İşte böyle gider. Düşmez çocukların dilinden. Sonra gene ben uydurmuştum: «Amerikan kovboylarından arslan cin otri.» şarkısını, yaa. Şimdi artık keyfim kaçtı. Söndü sevin-cim. Gece eve dönerken geçiyorum soğuk, insanın içini ürperten bir rüzgârın estiği sokaklardan. Elektrik ışıkları ya-nıyor solgun. Yerlerde yapışkan, pis, mikroplu bir çamur. Kıyıda köşede balgamlar. Her gün bir köşede can çekişen ya da ölmüş bir köpek. Hele bir at ölüsü gördüm ki geçen-lerde — derisini de yüzmüşlerdi — azıcık ışıktaki bu kıpkır-mızı kanlı et yığını, midemi getirdi ağzıma. Ögürmemek için koşarak uzaklaştım. Ya o çocuklar, toz, toprak, pislik için-deki yoksul çocuklar. Görüyorum hergün. Hergün yerleş-i-yor içime kaskatı şeyler. Azalıyor coşkunluğum. Zaten art-tık coşkun olabilecek ne param var ne de kılığım. Ve görü-yorum ki yiyiyor herkes para, herkes geçiniyor başkasının sırtından, başkasının sırtı başkasından, o da başkasından. Duyuyorum ve anlıyorum ki artık kalmamıştır doğruluk. Doğruluk dediğin enayilik. Gel de bozulma. Elma dersem çık, armut dersem çıkma. Yazamazsam şiirler ve şarkılar n'olurum ben sonra. Yaz artık şiir, şarkı mümkünse. Kaçır-dım bütün tadımı. Hep kara kara şeyler geliyordu aklıma. Ben de bunun üzerine başladım komisyonculuk yapmağa.

Kötülüğü adaletle mükâfatlandır, iyiliği de iyilikle.

Confucius

Yüz süngüden yılmam da üç buçuk gazeteden yı-larım.

Napoleon

Köy Enstitüleri

Halil Basutçu

KÖYÜN şartlarını yadırgamıyacak, köye ve köylüye faydalı olacak öğretmen yetiştirilmesi denemelerine 1937 yılında başlandı. Köy Enstitüleri 1940 da «Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere, ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan köylerde kuruldu.»

Derslik, ışık, yatakhane, öğretmen evi, ziraat alanı ve tesisleri oyun alanı, toplantı salonu, açık hava tiyatrosu ve elektrik tesislerine varıncaya kadar; kısa zamanda, kalabalık merkezlerden uzakta kıraç, hattâ boz yerlerde, bizzat öğrencilerinin emeği ile modern, örnek birer köy canlanıverdi. 1942 de bir kanunla Köy Enstitüleri ve köy okulları teşkilâtlandırıldı. Bu kanunun getirdiği anlayışla, bir seferberlik havası içinde 1946 yılına kadar bu yoldaki çalışmalara hızla devam edildi. Bundan sonra çeşitli sebeplerle kuran ve teşkilâtlandıran bu iki kanun ile değişikliğe uğradı. Nihayet 27/1/1954 tarihinde Köy Enstitüleri, İlk Öğretmen Okulları ile birleştirildi, adları da İlk Öğretmen Okulu oldu.

Köy Enstitülerini kuran ve değiştiren kanunların arası 14 yıl kadardır. İlk Öğretmen Okullarının kuruluşu ise 1868'e çıkar.

Modern eğitim ilkelerine göre kurulmuş olan Köy Enstitüleri üzerine zamanında epeyce laf edildi. Bu kurumlar, gelenekçi eğitim düzeninin bozulmasını isteyenler tarafından iyi karşılanmadı. Yabancı memleketlerin eğitim uzmanları ise, bu kurumları eğitimimizin en başarılı bir hareketi olarak gördüler ve değerlendirdiler. İsviçre'de bir kitabevi tarafından hazırlanmakta olduğunu duyduğumuz tamamı 50 cilt kadar olan Dünya Eğitim Tarihi Ansiklopedisinde, Köy Enstitülerine önemlice bir yer verilmiş. Türkçeye tercüme

edilirse bu kurumların Dünya Eğitim Tarihindeki yerini öğrenmiş olacağız.

Köy Enstitüleri ile ilgili olarak, Cahit Orhan Tütengil'in Yenilik Dergisinin 1/Ocak/1954 tarihli 1. sayısında yayınlanan «Kayalar Okulunu Ziyaret» başlıklı yazısından bazı kısımları alıyoruz.

«Kayalar Okulunun binalarını, atelyelerini gezerken kendimi Köy Enstitüsünde sandığım oldu. Bu aristokrat okul, bazı yönleri ile Köy Enstitülerinden ayrılmakla beraber, eğitim ve öğretimde uygulanan ilkeler bakımından aralarında büyük bir yakınlık olduğu ilk bakışta göze çarpıyordu..»

«Havada bir eğitim yerine toprağa dayanan bir eğitimin yer aldığı Kayalar Okulunda gezerken beni düşündüren bir nokta da şu oldu: Yeni okul anlayışının uygulanmakta olduğu Kayalarda meziyet olarak ne varsa, Türkiye'deki Köy Enstitülerinde kusur olarak yerilenler de onlar. İşin doğrusunu isterseniz çağdaş eğitim anlayışı, halkçı karakteri bakımından Köy Enstitüleri Kayalar Okulunun çok üstünde. Fakat kime anlatırsınız? Atı alan Üsküdarı geçtikten sonra...»

«... Kayalar Okulu denemesinden alınacak bir dersimiz var mı?. Dün belki vardı. Köy Enstitüleri denemesinden sonra bizim ancak verilecek dersimiz olabilir. Yalnız şu var ki, birçok değerlerimiz gibi bunun da farkında değiliz. Ancak adı bizden olmayanların raporları ve tazyikleri ile kendi olaylarımız hakkında bir müspet neticeye varabiliyoruz. Gözlerime ve incelemelerime dayanarak şunu söyleyeyim: İlk ve Orta öğretim alanında Fransızlardan öğrenilecek bir şeyimiz yoktur. Fransız eğitimcileri Türkiye'de İlk Öğretim çalışmalarını ve Köy Enstitülerini kurup geliştiren anlayışı tetkik ederek çok şeyler öğrenebilirler.»

«Fransa'da bir tane Kayalar Okulu var. Türkiye'de, aradaki farkı daima hesaba katıyoruz, geçen yıllara kadar (21) tane vardı. Ya şimdi?. Sayıda herhalde bir değişiklik yok, fakat gerisini ne siz sorun ne de ben söyleyeyim.»

Bedri Rahmi Eyboğlu da, Köy Enstitülerinin İlk Öğretmen Okuluna çevrilmesi hakkındaki kanunun kabulü üzeri-

ne, 1/Şubat/1954 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan «Köy Enstitülerine Selâm» adlı makalesinde:

«... Köy Enstitüleri yerine İlk Öğretmen Okulu denirken arada güme giden kelimeler değil ki. Arada güme giden belli başlı bir düzen, bir sistem, bir anlayış farkı..»

«Köy Enstitüleri milletçe öğüneceğimiz çok güzel, çok büyük bir makine idi. Üstüne üstelik dışardan gelme, gümrükten geçmiş değildi. Bu düzeni kuran bizim maarif ordumuzun çeşitli kademelerinde savaşmış tecrübeli öğretmenlerdi. Hey Allahım. Ben bu makinenin kuruluşuna, işleyişine şahit oldum. Ne güzel kuruluyor, ne güzel işliyordu..»

«Bir öğrencinin kendi okuyacağı okul binasını kendi eli ile yapması ne demektir. Bazılarına göre bu bir cinayettir. Niçin şehir çocuğu kendi okulunu kendi yapmaz da köylü çocuğu böyle bir işte harcamır, diyenler oldu. Fakat vakit yoktu vakit..»

«Enstitülerin beline çeşitli tekmeler vuruldu. Bunların en yıkıcısı, hepimizi en utandırıcı, kızları sürüden ayırmak olurmuş. Bütün Köy Enstitülerindeki kızları ayırdılar. Onları Boluda bir tek okula topladılar. Niçin? İncir çekirdeğini doldurmayan bir sürü dedikodu bir araya gelince, papaza kızıp perhizi bozmuş olduk.

Beşikten mezara kadar elele, kolkola erkek kadın çalışan Türk köylüsü okulda beraber olursa ahlâkı bozuluyormuş. Allahın dağında bağda, bahçede, tarlada bilmem kaç yüz yıldan beri omuz omuza, göz göze, diz dize çalışan köylü kızları, köylü delikanlıları okulda aynı sırada yanyana oturunca ahlâkları bozuluyormuş. Köyümüze, köylümüze bundan daha büyük sitem, bundan daha büyük bir taş atılmamıştır.» diyor.

Bizden de selâm Köy Enstitülerine. Evet daha da yazılıp konuşulacak üzerlerinde. Fakat bundan böyle Köy Enstitülerinin asıl yeri; ordan yetişenlerle, emeği geçenlerin, onları anlayanların, kuranların hatırası ve eğitim tarihleri olacaktır.

Sevgi Üstüne Yargı

«Acıların en derini

«Yaşamının en korkuncu

«Uzaklarla yakınlar arasındaki ayrılıklar

«Ve işte herşey burada...

(Bir 17 NİSAN'da konuşan köy çocuğundan)

Rahat geliyor usunuzu yormamak size
Düşünmemek yoncaların nasıl yeşerdiğini
Büyük işlere alıştınız sözde
Duruyor da karşınızda görmüyorsunuz köyleri

Kentlerde yaşıyorsunuz ondan mı
Bir biçim sevgi var içinizde size özgü
Sizin de sevginiz mutlu anlıyorum
O sevgileri yitirmemek ereğiniz
Bir uğraşı bu gencecik elinizde
O sevgilerin en güzelini seveyim

Bir küçücük iş daha olmalı sizi yoran
Bu sevgilere benzer genç-taze
Alıştığınız işler yanında bir gür zaman
Duymalı yüreğinizin gizlerini
Sizin duygulu yüreğinizin
Yediğiniz ekmek çatlıyan bostan

Yaşamak kim demiş kolaydı çizgi ötesi
Tek sesli şarkıların çılgılığında
Bir yaşayın da duyun o diz ağrılarını
Kuz dünyalarında hergün yasaksız
Bir acı ses ki süreli uğultu

Kurşun gibi kalkmıyor ayaklar ağır
Bu böyle oluyor görüyorsunuz ya nedense
Gitmek istemiyor bizimkisi hiç
Siz olmadan bulur mu yolunu-yordamını
Olur mu sanırsınız bu iş

Ellerimizi uzatmalıyız
Ayaklarımız kurtulmalı bu ağır kurşundan
Başka ne en keskin sızı bize
Sorusuz günlerin sorusuz yılların üstünden
Bir küçücük sevgi doğsa kocaman
İnanın kuş sesleri duyacağız ötede

Hayrettin Uysal

B E T E B E

Mozaikleri

Şehirlêrimizi süsliyecek, evlerimizi renkli ve
neşeli yapacaktır.

Satış yeri:

Atatürk Blv. Emlâk Kredi Blok Ap. Pasajı

Tel. : 22 22 11

Büro tel. : 44 10 17

Fab. tel. : 21 18 41

Yeni Çıktı

Albert Camus

Y A B A N C I

Çeviren:

Vedaî Günyol

Fiatı: 250 Krg. — Satış yeri: İstanbul Matbaası
Nuruosmaniye Cad. 90. İstanbul

Mektup

Rauf Mutluay

BİR kin girdi aramıza; iki yanı da bilenmiş pırıl pırıl bir kılıç gibi keskin, taze, acı bir kin. Susuşumuzla besledik onu. Önce senin konuşmanı bekliyerek sustum. Sonra gittikçe kuvvetlendi direnişim. Yarı karanlık yollarda ayrı, uzak yürüyorduk. Kundura diye giydiğin takunyeden çanta sallayışına, omuzlarına atıverdiğin hırkanın boşluğa savrulan kollarına, nefesine, ayak sesine sinirlenmeye başladım. Hemen hemen bir nefretti bu. Emindim ki aynı anda sen de benim deve gibi yürüdüğümü, pis pis sigara içtiğimi, hep aynı öksürükle boğazımı temizlediğimi duyuyor ve nerdeyse tiksiniyordun. Oysaki biz bu yollardan, her saniye bir zifafa yaklaşır gibi uçarak, heyecan ve arzudan tikanarak da geçmiştik.

Nereden geldi bu kin? Eskiden de var mıydı dersin? Meselâ dün gece, bugün...

Evden ne güzel çıkmıştık. Sen bir basma giymiştin; ama jorjet zannediliyordu. Bu zan epeyce yeterdi bize. Elinde bir hırka, rahat takunyelerin ile hafif ve tetiktin. Bir ziyaret yapmaya mecburduk:

— Dağdan gidelim, olmaz mı?

— Tabii, kestirmedi.

Duyan da bir şey zanneder; dağ dediğimiz, henüz yapılarla dolmamış, moloz yığılı bir tepeciktir. Ama ne olsa çimenlidir, şirindir; düz yola benzemez. Ya elinden tutmalı, ya koluna girmeliydim. Genç ve sıhhatliydik. Yaz gününün öğleden sonrası, kaç yıllık evli de olsak, tabiat esiverirdi içimizden. Issız patikalarda iki sevgiliden daha sıcak, daha alımlı, varlığımızdan ve içinde bulunduğumuz andan sanki her vakitten daha hoşnuttuk.

Çok sürmedi bu. Yollar cadde oldu. Kenarlarında güzel evler, bakımlı bahçeler, garajlarında otomobiller, balkonlarda rahat, kaygısız, keyifli insanlar başladı. Belki artık basma elbisenin jorjet zannedilemeyeceğini düşündün, belki vü-

cudun unuttu elimi. Yavaş yavaş bir zehir akıyordu içimize; kendi ölçülerimizi kaybetmiş gibiydik. Bütün bunlara «bana ne, sizin olsun» diyemiyorduk. «Neden benim, niçin bizim de yok» demeye mecburduk sanki. Dünyayı bir temelluk sarmıştı burada. Her karış toprak doluydu, yol bile otomobillerin altında kaybolmuştu. Kolkolaydık hâlâ ama birbirimize yakın değildik artık.

Aradığımız evi bulduk. Sıkılacağımızı bile bile gittiğimiz. gitmeye mecbur olduğumuzu sandığımız bir yerdi burası. Ama sevinemedik kapının açılmamasına. Çünkü birbirimize yetmiyorduk artık, başkalarına muhtaçtık.

— Burada ne enfes evler var.

— Bak çimlere. İşte ben bahçe diye buna derim.

— Ortaköy'e mi iner acaba bu yol?

— Hadi yürüyelim, ne dersin.

Fırtına gecikti. Bir macera başlangıcının merakıyla geniş asfaltı kıvrıldık. Şimdi yol kenarlarında arsa ilânları, ekili tarlalar vardı. Hattâ bir koyun sürüsü. Hiç bir şey batmıyordu içimize. Boş, bizim de içinde payımız olduğunu sandığımız, kır gibi bir yerdi buraları. Gene yavaş yavaş ısınmaya, hoşnut olmağa başladık. Danseder gibi yürüyordun, koluma sarıldın; hani öpüşmeye kadar gidebilirdi bu neşe. Havuzları, otomobilleri, müthiş evleri geride bırakmıştık; unuttuk. Önce bir taş ocağına sonra kuytu bir mezarlığa rastladık.

Sonra yine evler başladı. Bir avuçluk denize, çaylak gibi hırsla tepeden bakan, serpilmiş, yayılmış, sivrilmiş yapılar. «Burası bizim», diyorlardı. Sadece şaştık. Hele toprak yoldan inerken, denize ve dağlara karşı bizbize, büsbütün rahatlyacak gibiydik. Denize çıktık nihayet....

Ama değişmedi hava, farketmedi nefesimiz, ferahladık. Burada da yol, kıyı, deniz aynı sınır, aynı temelluk içindeydi. Kıyıda beton direkcikler vardı; sanki oturulmasın diye sivri köşeli, rahatsız. Ama biz oturduk. Aramızda beş metre, artık birbirimize yakın da değildik. Bir yanda deniz, bir yanda cadde kaynıyordu hareketten. Daldık.

Evde çocuklarımızı canlı canlı oynarken bırakmıştık. Sokağa çıkmadan pek az önce ne kadar seviyorduk her şeyi.

Asfaltta otomobiller, denizde kotralar, kıyıda gösterişli apartmanlar vardı. Bütün bunların bizim saadetimizi yaratmak için birer vasıta olduğunu unuttuk birdenbire. Herkesin, sonunda bize ve bizim gibi olanlara yetişmek için uğraştığını düşünmedik hiç. Gözümüzde keskin bir kıskançlık, kahredici bir haset vardı şimdi. Ama her yüzde, her gözde vardı bu. Dünyayı bir hırs kaplamıştı. Bunun ne içinde, ne dışındaydık. Kendimizin hemen hiç bir şeyimiz yoktu, halbuki dünya paylaşılmış, bitmişti sanki. Bu duyguyla dolduk. Aramızda beş metre, sen bir direkte, ben bir direkte. Beraber etrafa hınçla baktık, geride kalan yıllara esef ettik, başkalarını hem kıskanarak, hem kendimizi suçlayarak bu obur iştaha, bu paylaşılmış dünyaya kızdık.

Sonra o bahçeye girdik. Geride, kirli bir masada, sen denize döndün, ben sana. Cebimdeki paranın izni:

— İki bira, kaşar.

Susuşumuza yolu ve yorgunluğu bahane ettik. İkimiz de aynı zehirle dolu, geniş birer teessüftük birbirimize.

İlk bardakla yıkanmaya başladı içim. Küskün, öksüz, acı susuşun dokundu yüreğime. Seni uyandırmak, güldürmek, aydınlatmak olmalıydı benim vazifem. Karım, kızım, annem, sevgilim, arkadaşım, her şeyimdin benim. Oysaki biz şimdi tamamen ayrı iki insan, henüz tanışmamış, bakışmamış, beraber iki lokma yememiş gibi yabancı. İşte o zaman dayanamadım:

—Sel, dedim, biliyor musun, yeteri kadar gayret göstermedim galiba ben. Seni sevdim, sana kavuştum, ondan sonra da bir şeyler yapmaya pek çalışmadım gibi. Ne olur bana yardım et, yardım et de başlayayım artık. Ne bileyim, tahrik et, teşvik et, bir masa hazırla bana, evin küçük işlerinden kurtar, bir şeyler bekle benden.

— Kabul et ki seni az teşvik etmedim. Kaç defa özenerek köşeler hazırladım sana. Elimde kahve fincanıyla odana girmeden önce, içerde bana neler okuyacağını düşünerek heyecanlandım. Çalışmanı görmezlikten gelerek, bir çocuğun doğumunu bekler gibi sabırla sustum. Yarım bıraktığın müsveddeleri toplayıp önüne getirdim. Kaç defa bana söz verdin sen, kaç defa yarım yarım ısındı içim. Sonra hiç bir şey...

Unutmadım bunları. Kızıp surat asma hemen öyle... Senden bir şeyler yazmanı, bir şeyler yaratmanı bekliyemezdin, buna hakkım yoktu. Eğer sen on beş senedir yazacağım, yazacağım demeseydin. Hikâyelerinin konularını, başladığın piyesin adını o zamandan biliyorum. Ama hayır, artık inanmıyorum bir şeyler yapabileceğine. Hem yazsan da ne olacak ki? Hayata ne katabildik, kendimize ne katabildik şimdide kadar? Baremde dört terfiden başka ne başardık? Başladığımız yolun neresindeyiz sanırsın?

Denizle aramızda cadde vardı. Bütün kötülük de burdaydı işte. Yahılar, apartmanlar, asfaltta otomobiller, balkonlarda küme küme gurur, küçümseme, neşe... Ön masada bir sürü tabak ve şık, şamatacı, bir yığın insan. Bizde zavallı bira ve bir peynir parçası... Bütün mesele burdaydı işte. Dünyayı bir hırs kaplamıştı; istemesek de bize bulaşıyordu. Artık içindeydik bu hırsın; yerimiz olmasa da.

Tepeden tırnağa acıydın. Pişmanlıklar, hayıflanmalar, güvenimin iflâsiyle doldu içim... «Hayat güzel başlangıçlarla doludur. Sağlığımız var, dırıltısız günlerimiz, aşk dolu gecelerimiz, deliksiz uykularımız var. Pişmanlık dolu değil içimiz. Yaptıklarımızdan utanmıyoruz. Kaçırılmaması gereken fırsatı yakaladık. Çocuklarımız var. Hem sonra daha ömrümüz var. Kim dedi sana yolun sonuna geldik diye. Bir başlangıç, bir tek son değil ki hayatımız. Birçok başlangıçlar ve bir çok sonlar. Arada da bir çok devamlar. Neyi yarım bıraktığımızı bilemeyiz daha. Her sevişmeden sonra yeniden açlık gelmiyor mu? Neyi bitirebiliriz bu yaşta? Seninle gecelerce kitap okuduk. Söyle allahaşkına o insanlardan bir tanesine rastladın mı hayatında? Ama biz, bir aile olarak biz, özenilerek yaratılmış gibiyiz. Kitaplardaki insanların mesut olmaları önemli değil. Mesele bizim mesut olabilmemizde. Bayağının içindeyiz. Sen bulaşık yıkıyor, alış veriş ediyor, soba yakıyor, oda süpürüyor, helâ yıkıyorsun. Ekmek peşindeyiz. Şartlarımız saadete düşmanken, hırsımızla ona biz de mi yardım etmeliyiz?» diyemedim. Böylece kin giriverdi aramıza.

Nereden geldi biliyorum artık. Eskiden de vardı. Birikmişti. Her ay başı maaşlarımızı alıp borçlarımızı, harçları-

mızı hesaplarken yüzümüzü karartan buydu. Bunda senin de, benim de insanca kabahatimiz yok. Tramvay duraklarında beklerken, gazetelerde yarı alay yarı hınçla sosyete dedikoduları okurken de vardı. Damlalar çoğaldı; tortusu da birikti anacığım. Bu kinde manavın, bakkalın, kasabın, şöförün, gelmiyen otobüsün, vitrin fiyatlarının, hediye-siz geçen yıldönümlerinin, istenmiş yapılamamış her şeyin, her eksikliğinin, her haklı hasretin, modası geçen elbiselerin ve topuğu yenmiş kunduraların hissesi var. Ne var ki şimdi birbirimize döndü bu. Tamamen paylaşılmış bir dünyada, elimiz boş gide gide, bir kıyı kahvesinin kirli masasında hesaplaşıyoruz hayatımızla. Bugüne dek kendi ayaklarımızla yürüdüğümüzü, kendi ellerimizle saadetimizi kurduğumuzu, haysiyetimizden ve düşüncelerimizden hiç fedakârlık yapmadığımızı unutuyoruz birdenbire. Kendi ölçülerimiz nerede?

Şimdi bir kin var aramızda. Bugünkü susuşumuza ve bu akşamki karanlık dönüşe sebep hep bu.

Sonra, bildiğin gibi dönüş telaşı. Yol boyu hiç konuşmadık. Büyümeğe, şişmeğe, vücutlarımıza bile dokunmağa, hâtıralarımızın eski köşelerine de sokulmağa başladı. Onunla mücadele edemezdik artık. Yoldaşları da vardı. Yakışık-sız kınamalar, ihmaller, öfkeler, dedikodular, yanlış zanlar, can sıkıntıları, eski kabahatler, belki yıllarca, yıllarca öncekiler de beraberdi. Ne senin yüzünde kendi bakışın, ne benim içimde kendi inancım. Sonra duyularımız da ihanete başladı. Bütün aksi tesadüfler birleşti. Ben çok sigara içmiş-tim, sen çok terlemiştin. Burnum tıkalıydı, hırılayarak nefes alıyordum. Kalabalıkta dönüp yer değiştiremiyorduk. Başkaları rakı da kokuyorlardı. Sen benden öğrendin. Ben her gece, her gece arzu ettiğim şeyi hiç de arzuya değer bulmadım.

Evimize daha çok yol vardı. Pahalı gazinoların ışıklarını, lüks otomobilleri unutturan yarı karanlık sokaklar. Kolayca iki sevgili olabilirdik. Kolkola, iççe, duygularımızı, düşüncelerimizi açıp aydınlatarak yürüyebilirdik. Omuzundan sarabilirdim seni, yaslanırdın. Herşeye rağmen kokularımızdan hoşlanabilirdik. Birkaç metre ilerde delice bir ihtiras olabilecek arzular çiçeklenebilirdi... Olmadı, sustuk.

Sen yaya kaldırımında, ben ana yolda... Beraberliğimiz

de dahil her şey saçma; hoş, güzel, iyi olan herşey kaybolmuş; karanlık, gülüşü olmıyan bir dünyadaydık. Aramızda bir kin vardı artık. Kurtuluşa varan yollar kapalıydı. Bakışlarımızın, gülüşlerimizin, öpüşlerimizin kapıları kapalıydı.

Sen, ben böyle değildik eskiden. Beyaz boyalı, yeşil pancurlu bahçeli evler kurardık. Ama kıskanmazdık bir şeyi. Beni gene çekingen, beceriksiz sayar ama kızmazdın. Kitaplar da pek çok saadet bulurduk, bütün dünyayı istemezdik, hayatın şiiri vardı.

Neden kaybettik dünyamızı? Nasıl girdi bu hırs içimize, zehirliyen, kardeşi kardeşe düşman eden bu temellük hırsı? Hani nişan yüzüğümüzün dost olunmuş, aydınlık gülüşlü dünyası? Sevgimizi kaybedersek, bütün bu kötülüklere sebep diye kendi güçsüzlüğümüzü görürsek ne olur bilir misin?

Yazdıklarımı merak bile etmeden:

— İkiye çeyrek var. Delilik etme de yat, dedin.

Düşman bir uykuyla sırt sırta değil mi? Seni iyileştirir mi bilmem, ama benim düğümüm çözülmedi henüz. İyi ve dost bir sabahın ümidini görünceye kadar oturacağım.

— Allah rahatlık versin.

BİZE GELEN ESERLER

Yaşamak Türküsü (Şiirler) : Halil Kocagöz, Yeditepe Yayınları: 91, İstanbul 1959, Fiatı: 200 kuruş.

Beyaz Yollar — Mavi Deniz (Yol Yazıları) : Fikret Adil, Yeditepe Yayınları: 92, İstanbul 1959, Fiatı: 300 kuruş.

Uçuş Günlüğü (Yol Yazıları) : Burhan Arpad, Yeditepe Yayınları: 90, İstanbul 1959, Fiatı: 200 kuruş.

Şair Evlenmesi, Şinasi, Yeditepe Türk Klâsikleri: 89, İstanbul 1959, Fiatı: 200 kuruş.

Halk Türküleri: Eflâtun Cem Güney, Yeditepe Yayınları: 15, Cilt I, üçüncü basılış, İstanbul 1959, Fiatı: 300 kuruş.

Bugünkü Dille FUZULİ, Haz. Fikret Baha Berke, Türk Sanatı Yayınları, İstanbul 1959, Fiatı :3 lira.

Hayatımın Hikâyesi: Şair Nigâr, İstanbul 1959, Fiatı: 2 lira.

Bir Hokkabazın Günlüğünden

Günter Bruno Fuchs

NEDEN burada oturup kımıldıyamadığımı anlamam için yazıyorum bunları: Sen gider gitmez masa ayaklandı, iskemle de ona uydu.. Birden ikisi de uzadılar uzadılar — evin boyunu geçtiler — upuzun bir şeylerin üstünde oturuyorum şimdi!

Kahvemi, sigaramı içiyor, ekmeğimi yiyebiliyorum; aşağı bakamıyorum yalnız, yasak aşağıya bakmak. Bu yasağa karşı gelmek istedim, düşecek gibi oldum: İskemle de, masa da sallanmağa başladılar.. İncecik kamışların üstüne tünemiş gibiyim.

Gerekli nesneleri atıveriyorlar masanın üstüne... Taş gibi ağır bu atılanlar, masanın camını kıracaklar diye korkuyorum. Pek uyuyamıyorum, gözümü dört açmam gerekiyor da ondan: bulutlar yutmasın beni, ya da yağmur silip süpürmesin diye. Sahi, sen gideli yağmur hiç dinmedi. Başımı masaya dayar uyuyabilirim belki.. Buna uyku denirse!

Gözlerimi öylesine açmışım ki, göz kapağımın arasına bir yıldız sıkıştı dün gece; çıkarıncaya dek akla kararı seçtim.. Göz yaşı istedi, başka türlü kandıramadım onu.

Gündüzleri ne mi yapıyorum? Ne yapar bu durumda olan biri? Avunmağa çabalıyorum. Böyle yüksek yerlerde oturunca insan, bir sürü eğlence buluyor kendine. Ağaçların yapraklarına uzanıyorum örneğin! Kurtulmak için bir takım şeylere başvuracağım daha, öyle anlaşılıyor. Önümden, tâ burnumun dibinden, bana sürtünerek uçup kaçan kırlangıçlarla bir kavgaya tutuşurum belki; hiç biri kendine kıyıp kanadını vermiyor bana!

İşte sevgilim, sen gideli beri bu durumdayım! Gözüm yollarda.. Gelse de kurtarsa beni, diyorum.

Yağmurdan sonra istasyonlara gelen bütün trenler yep-yenidir. Lokomotif yıkanmış sanki, pırıl pırıl.. Dumanlar sevinçli; her yanda yeni, senli-benli bir serçe havası... Geniş alınlı, apak oyuncular iner bacalardan; elele tutuşup dönmeğe başlarlar rayların üstünde, köprü'nün altına gelince kankan yaparlar! Ya istasyon memurlarının kasketlerine ne buyurulur? Hepsinin doğum günü var sanki!

«İnanın bana, dedi bir sokak feneri, iyi bir fener olmak için çırpındım durdum, bütün çabam buydu. Önceleri dar-ağacında iş gören bir kütük olduğumu unuttular, üstüme bulaşan kanları yıkayınca çıkar sandılar.. Oysa rüzgârı zehirliyor daha kurumuş ipim. Düşünün bir kez: Altımda biri sallanıyor, göğsünde de bir yafta! Her gece bunu görüyorum, unutamıyorum, silemiyorum gözlerimden!»

Karşı koyamadım, kıydı kendine fener. Uğraştı, çabaladı, kurtardı tek ayağını topraktan.. Sıçraya sıçraya, seke seke köprüye vardı, çarptı parmaklıklara, tepe üstü attı kendini suya. Balıkların haykırışını duydum!

Almancadan çeviren:
Adalet Cimcoz

Dünyaya hükmeden kuvvettir, düşünce değildir. Ama, kuvveti kullanan düşüncedir.

Pascal

Ne kadar büyük olursan ol, senden büyük kanun var.

Thomas Fuller

Kanunlar yoksulları ezer, zenginse kanunu avucunun içine alır.

Goldsmith

MARTI YAYINLARI

GÖL İNSANLARI: Martı Yayınları, Sayı 1, Kemal Tahir,
2 nci baskı, Roman, fiyatı: 2 lira.

BERLİN OTELİ: Martı Yayınları, sayı 2, Vicki Baum, Roman,
fiyatı 2 lira.

YABANCI: Martı Yayınları, sayı 5, A. Camus, Çeviri: Vedat
Günyol, Fiyatı 2,5 lira.

ESİR ŞEHRİN İNSANLARI: Martı Yayınları, sayı 3, Kemal
Tahir, Fiyatı 4 lira.

ÖLÜM GEMİSİ: Martı Yayınları, sayı 4, B. Traven, Çeviri:
Adalet Cimcoz, Fiyatı 2,5 lira.

ANASTASIA: Film Romanları Serisi, sayı 1, Fiyatı 3 lira.

FRANSIZCA DERSLERİ: Martı Yayınları Bilim Serisi, No. 1,
Yazan: Maurice Journé, 3 ncü baskı, Fiyatı 650 kuruş.

ROMATİZMA: Martı Yayınları, Bilim Serisi No. 2, Yazan:
Dr. Hulûsi Dosdoğru, Fiyatı 10 lira.

MARTI YAYINLARI

Nuruosmaniye Caddesi No. 90

Ödemeli olarak gönderilir.

T. C. ZİRAAT BANKASI

Tasarruf hesapları
1959 yılı ikramiye tutarı
tamamı para olmak üzere

4. 000. 000 lira.

Çekiliş Tarihleri :
27 Nisan, 27 Haziran,
27 Ağustos, 27 Ekim,
27 Aralık

Vadelilerde her 50, Vadesizlerde
her 100 liraya bir kura numarası.

Fiyatı 125 Kır.

YENİ UFUKLAR aylık dergi. Sahibi: Hediye Tolun; yazı işlerini fiilen idare eden: Orhan Çubukçu. Teknik işleri idare eden: Saime Özkul. İdare yeri: Veli Alemdar Han, Kat 2, No. 29/1 Galata-İstanbul. mektup ve havale adresi: P. K.: 1034, Galata - İstanbul. Abonesi. Altı aylık 6 lira, bir yıllık 12 lira. Dış memleketlere abone iki mislidir.

İSTANBUL MATBAASI, İstanbul.